РЕФОРМУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ УЧАСНИКІВ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

О.М. Ковальова, *к.е.н., ст.викладач*
Одеський національний політехнічний університет, м.Одеса

В умовах трансформації вітчизняного фінансового ринку відповідно до міжнародних стандартів ефективно функціонуючої сфери перерозподілу ресурсів, особливої актуальності набуває розгляд специфіки надання фінансових послуг професійними учасниками фондового ринку.

Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року у якості факторів [1], що перешкоджають становленню інтегрованого фондового ринку визначає відсутність належної інфраструктури, недостатній рівень або повна відсутність гарантій прав захисту інтересів споживачів фінансових послуг, а також низька якість послуг деяких професійних учасників, що підвищує рівень системних ризиків.

Отже, дослідження тенденцій та проблемних аспектів реформування фінансового сектору потребує відповідного розгляду та уточнення заходів впливу зі сторони учасників секторної моделі регулювання фінансового ринку України.

Особливо гостро постає проблема прозорості діяльності професійних учасників та відповідності інформації, що потребує публічного розкриття, затвердженим стандартам Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР).

Першим кроком для забезпечення уніфікованості фінансової звітності був перехід на стандарти МСФЗ учасниками фінансового сектору. Відповідно до аудиторських висновків, існує невідповідність фінансової звітності вимогам МСФЗ, що ускладнює перехід у 2019 році на нову Систему фінансової звітності, яка заснована на стандартах XBRL (eXtensible Business Reporting Language), згідно з Меморандумом про взаєморозуміння щодо розробки і запровадження Системи фінансової звітності, який підписано на верхньому ешелоні установ, що здійснюють регулювання фінансового сектору.

Транспарентність корпоративної звітності є основою активізації інвестиційних процесів та міжгалузевого переливу капіталу. Однак, наразі Закон України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" зі змінами від 05.10.2017 № 2164-VIII не відносить до підприємств, що становлять суспільний інтерес, професійних учасників фондового ринку, діяльність яких на позабіржовому ринку потребує належного моніторингу [2]. Зазначені заходи дозволять підвищити ліквідність фондового ринку та дозволять усунути існуючу інформаційну асиметрію.

На скорочення кількості професійних учасників фондового ринку вплинула реформа банківського сектору у контексті необхідності дотримання принципу прозорості розкриття інформації комерційними банками, яка дозволила мінімізувати ризики інвесторів. Зміни торкнулись переходу до відкритості структури власності та ідентифікації пов’язаних з банками осіб, що дозволило провести очищення банківської системи від фінансових зловживань, зменшити кредитування пов’язаним особам.

На 1.01.2015 року кількість функціонуючих комерційних банків складала 163 фінансових установи проти 82 на 1.04.2018 року. Суттєве скорочення вплинуло на

зменшення кількості суб'єктів, які мали ліцензію на провадження операцій з торгівлі цінними паперами та депозитарної діяльності (табл. 1).

Таблиця 1. Аналіз динаміки кількості суб'єктів, яким видано ліцензії за видами професійної діяльності на фондовому ринку, [3]

Професійна діяльність	Станом на 1.01.2015 р.	Станом на 1.01.2016 р.	Станом на 1.01.2017 р.	Темп приросту 2017/2016 рр.	Темп приросту 2017/2015 рр.
Торгівці цінними паперами	462	369	302	-18,16 %	-34,63 %
Депозитарні установи	306	255	232	-9,02 %	-24,18 %
Компанії з управління активами	345	320	300	-6,25 %	-13,04 %
Особи, що провадять клірингову діяльність	1	1	1	0,00 %	0,00 %
Усього	1114	945	835	-11,64 %	-25,04 %

Аналіз динаміки кількості суб'єктів, яким видано ліцензії за видами професійної діяльності на фондовому ринку, вказав на найбільше скорочення ліцензій у розмірі 34,63 % торгівців цінними паперами за період з 1.01.2015 р. по 1.01.2017 р. В цілому по ринку скорочення кількості виданих ліцензій за видами професійної діяльності, за винятком діяльності з організації торгівлі, за досліджуваний період становило 25,04 %.

Фінансові послуги з організації торгівлі на 1.01.2015 р. надавали десять фондових бірж. На 1.04.2018 р. ліцензію на провадження організації торгівлі цінними паперами мали всього чотири фондових біржі: ПФТС, Перспектива, УБ та УМВБ. Зменшення кількості професійних учасників даного виду діяльності обумовлено стратегією формування моноцентричної біржової системи в Україні та виключенням неефективних учасників.

Одним з заходів Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року є забезпечення розвитку інституту посередників фінансового сектору (А.16), який передбачає забезпечення регулювання діяльності посередників у фінансовому секторі. Комісією здійснюється робота з підвищення як якості послуг шляхом модернізації програм підготовки фахівців, так і ретельного аналізу негативних факторів впливу на структуру регулятивного капіталу професійних учасників.

За даними Аналітичної довідки щодо дотримання пруденційних нормативів торговцями цінних паперів за січень-квітень 2017 року [3], негативний вплив на розмір регулятивного капіталу в середньому по ринку мали наступні елементи:

– балансова вартість цінних паперів, що не перебувають в біржовому списку принаймні однієї з фондових бірж (у тому числі торгівля якими на фондових біржах

заборонена законодавством України), крім цінних паперів, емітованих центральними або місцевими органами виконавчої влади, НБУ та Державною іпотечною установою, а також цінних паперів міжнародних фінансових організацій (27 %);

– короткострокова дебіторська заборгованість, сумарний строк пролонгації якої перевищує 30 днів та термін сплати якої не настав (23 %);

– непокриті збитки (16 %) та фінансові інвестиції у статутний капітал, що перевищують 15 % у його загальній структурі.

Аналізуючи ієрархію факторів впливу, доцільно запропонувати заходи з розширення спектру цінних паперів у біржовому реєстрі завдяки реформуванню критеріїв лістингу, що на наш погляд, буде позитивно відзначитись на структурі регулятивного капіталу. На 18.05.2018 року до першого рівня лістингу на фондових площадках України відносяться лише облігації внутрішньої державної позики, емітентом за якими виступає Міністерство Фінансів України. Корпоративний сектор представлений цінними паперами другого рівня лістингу наступних компаній: ПАТ «МОТОР СІЧ», ПАТ «Донбасенерго», ПАТ АБ «Південний», ПАТ «АКБ «Індустріалбанк», ПАТ «ТАСКОМБАНК», ПАТ «Укрнафта», ПАТ «ЗНКІФ «Синергія-4», ПАТ «ЗНКІФ «Синергія-5», ПАТ «ЗНКІФ «Синергія Ріал Істейт» [4, 5]. Таким чином, оскільки 98 % біржових торгів – це операції з державними цінними паперами, можливості професійних учасників фондового ринку з диверсифікації інвестиційного портфеля є обмеженими.

НКЦФПР підвищує стандарти сертифікації професійних учасників фондового ринку. Над вдосконаленням процедури отримання ліцензії професійними учасниками спільно працює Асоціація інвестиційних професіоналів CFA Society Ukraine, НКЦПФР та Експерти Проекту USAID «Трансформація фінансового сектору». Необхідність внесення змін у цьому напрямку обумовлена дискусійним аспектом об'єктивності оцінювання фахівців. Станом на 13.09.2017 року питома вага учасників, якими було успішно складено кваліфікаційний іспит, становила 97,1 % від загальної кількості фахівців, що проходили тестування. Міжнародний досвід демонструє наступні результати успішності аналогічного випробування: США – 86 %, Фінляндія – 70 %, Франція – 66 %. Невідповідність сучасним потребам ринку та формальний підхід до сертифікації обумовив залучення до розробки нових програм атестації саморегулівних організацій, представників ринку, що має сприяти оновленню компетентностей професійних учасників фондової торгівлі. Нововведенням у структурі екзаменаційного іспиту є блок оцінки професійної етики фахівців, що потребує імплементації з огляду на перевищення обсягу позабіржових операцій над фондовим сегментом та їх сумнівного ринкового характеру. Так, згідно даних річного звіту НКЦПФР за 2016 рік [3], практично у вісім разів обсяг торгів на позабіржовому ринку перевищує обсяг операцій на біржовому сегменті (1892,14 млрд.грн. проти 235,41 млрд.грн), що вказує на присутність диспропорцій у інфраструктурі фондового ринку, суттєвих ризиків ліквідності та непрозорості змісту операцій. Отже, оцінка професійної етики є компонентою, що дозволить зменшити кількість випадків неналежного виконання професійними учасниками заявок клієнтів та буде превентивної мірою попередження неринкового характеру угод на позабіржовому ринку.

Література:

1. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року. Постанова Правління Національного банку України від 18.06. 2015 року № 391. [Електронний ресурс]. / Національний банк України. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297
2. Закон України Про внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" від 05.10.2017 № 2164-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2164-19
3. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nssmc.gov.ua/
4. Перша Фондова Торгівельна Система. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pfts.ua
5. Українська біржа. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ux.ua/